

Від Олександрівської до Свято-Михайлівської (з нагоди 150-річчя Міської клінічної лікарні)

У 2025 році Свято-Михайлівська клінічна лікарня м. Києва святкує свій 150-річний ювілей.

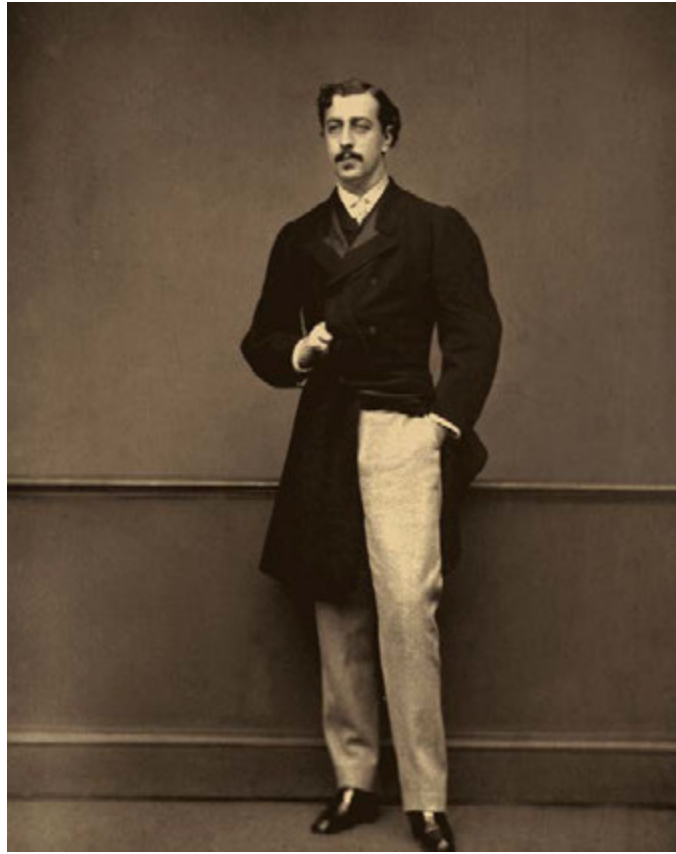
Історія лікарні почалася з тяжких епідемій інфекційних хвороб, що тероризували Київ у 70-х роках XIX століття. Тоді постало питання про необхідність відкриття в місті відповідного лікувального закладу. По суті, у місті центральної лікарні не було – Кирилівський богоугодний заклад з лікарнею був розташований далеко від центру, люди рятувалися в закладах при храмах, а хто міг собі дозволити, викликали лікаря додому.

Ще в 1844 році обговорювалося питання про будівництво міської лікарні не тільки для надання медичної допомоги, але й для навчання лікарів. Почався збір коштів на заснування такого медичного закладу. У 1874 році на території колишнього казенного Шовковичного саду на схилах Кловського плато було освячено місце для будівництва майбутньої лікарні. Перша забудова здійснювалася за проектом архітектора **Володимира Ніколаєва** (1847–1911).

Володимир Ніколаєв

Будували її на кошти, зібрані городянами, а також на пожертвування київського купецтва. Будівництвом керував київський губернатор *Павло Демидов* (1839–1885).

Павло Демидов

Відкрилася центральна міська клінічна лікарня (ЦМКЛ) наприкінці листопада 1875 року. Її було названо Олександрівською на честь цісаревича Олександра – майбутнього імператора Олександра III.

На її утримання щорічно виділялося 15 217 рублів. У той час вона розміщувалася у двох дерев'яних бараках на 65 ліжок. Тут надавали стаціонарну, амбулаторну та (до 1902 року) швидку медичну допомогу населенню міста.

Лікарняні палати та їдальня. Початок XX ст.

Першим директором закладу став професор кафедри патології та патологічної анатомії Університету Святого Володимира **Юлій Мацон** (1874–1875).

Юлій Мацон

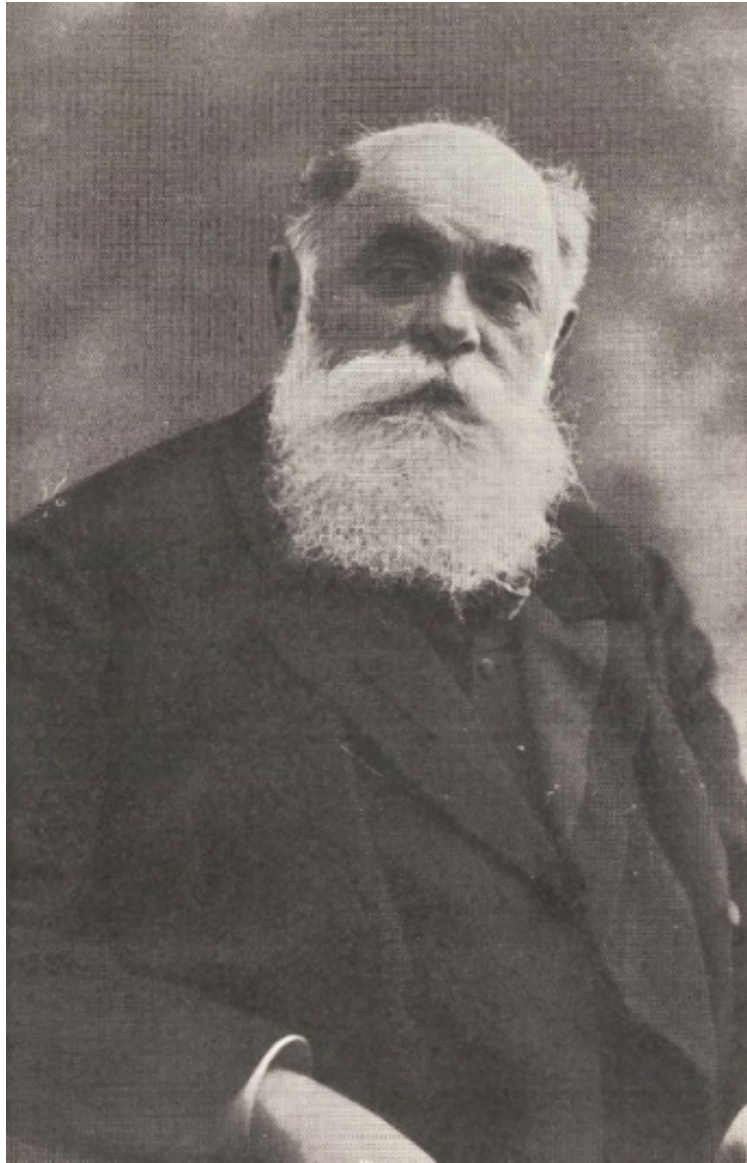
Згодом, завдяки меценатам і простим городянам, які жертвували гроші, лікарня розрослася і стала третьою за величиною в імперії. Тут працювало багато лікарів, імена яких увійшли в історію розвитку медицини. Назвемо їх.

Засновник київської терапевтичної школи **Василь Образцов** (1849-1920).
У 1909 році він разом з Миколою Стражеском уперше в світі поставив
прижиттєвий діагноз тромбозу судин серця.

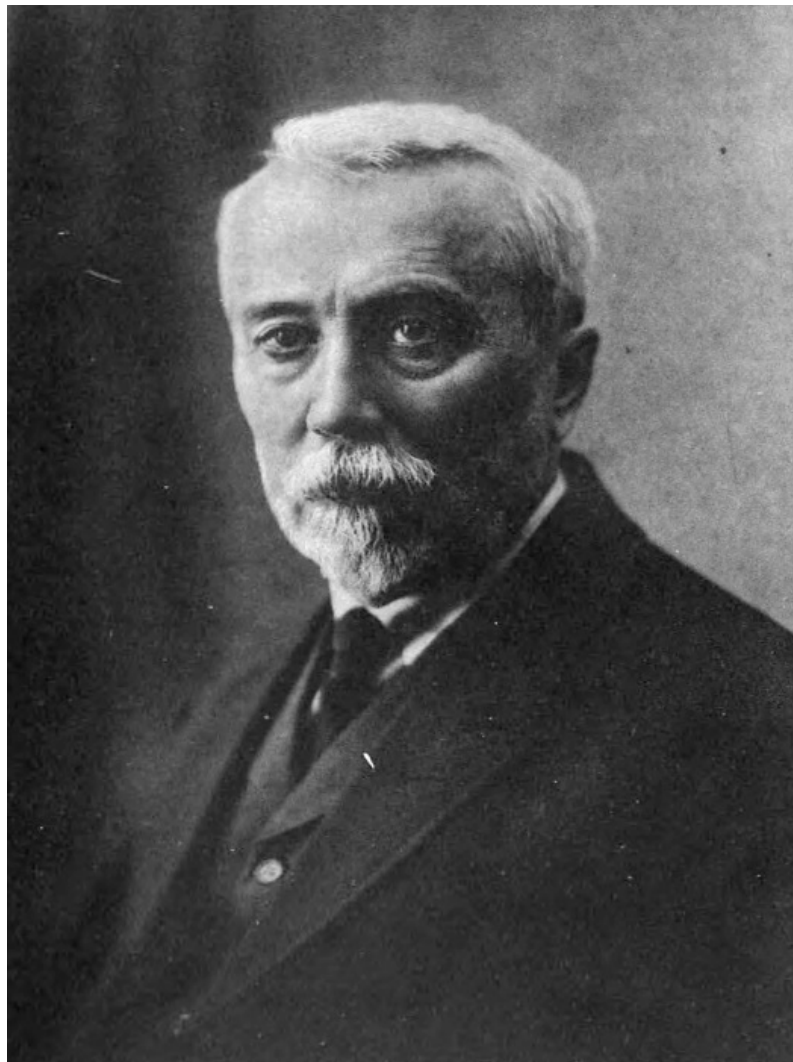
Василь Образцов

Основоположник дитячої хірургії в Україні **Василь Чернов** (1852–1912).

Василь Чернов

Засновник вітчизняної фтизіатрії, доктор медицини *Теофіл Яновський* (1860–1928). У 1889 році за сприяння Яновського на базі прозекторського відділення з'явилася перша лабораторія мікроскопічних досліджень, яку він очолював і в 1893 році взяв активну участь у подоланні епідемії холери в Києві.

Теофіл Яновський

Одним з перших, хто почав використовувати в клінічній практиці лабораторні методи дослідження, був лікар-терапевт, професор Київського університету **Василь Покровський** (1839–1877). У 1877 році він очолював боротьбу з тифозними епідеміями в Києві, саме тоді захворів на епідемічний висипний тиф і помер.

Василь Покровський

З травня 1899 року завідувачем бактеріологічної лабораторії став доктор медицини *Григорій Квятковський* (1858–1932).

Григорій Квятковський

З 1932-го її очолив професор *Євген Чайка* (1902–1976).

Євген Чайка

На базі лабораторії було відкрито нові відділи – серологічний, біохімічний, експериментальний, збільшився штат працівників. У 1940 році в лабораторії застосовували до 30 клінічних методів дослідження, у подальші роки їх кількість стрімко зростала. Так, у 1960-х у лікарні відкрили першу в Києві ендокринологічну лабораторію та реанімаційне відділення із цілодобовою біохімічною лабораторією, а в 1970-х – найпотужнішу в Україні токсикологічну. У наш час в лікарні працюють дві лабораторії – клініко-діагностична та експрес-діагностики, проводять близько 140 різних досліджень.

Саме Олександрівська лікарня під час епідемії COVID-19 найшвидше отримала тести на коронавірус та прийняла перших хворих.

У 1893 році завідувачем хірургічного відділення Олександрівської лікарні було призначено **Миколу Волковича** (1858–1928), який уперше застосував косий розріз черевної стінки під час операції з видалення апендициту – цей спосіб оперування назвали на честь лікаря.

Микола Волкович

У 1917–1919 роках завідувачем терапевтичного відділення Київської міської лікарні був доктор медицини, професор *Микола Стражеско* (1876–1952).

Микола Стражеско

З кінця 80-х років XIX ст. Олександрівська лікарня стає базою медичного факультету Київського університету Святого Володимира. У 1885 році було збудовано двоповерховий корпус, у якому були клініки пропедевтики внутрішніх і нервових хвороб. У 1891 році на кошти дружини міського губернатора Олени Демидової побудували дитячу клініку. Очолив її

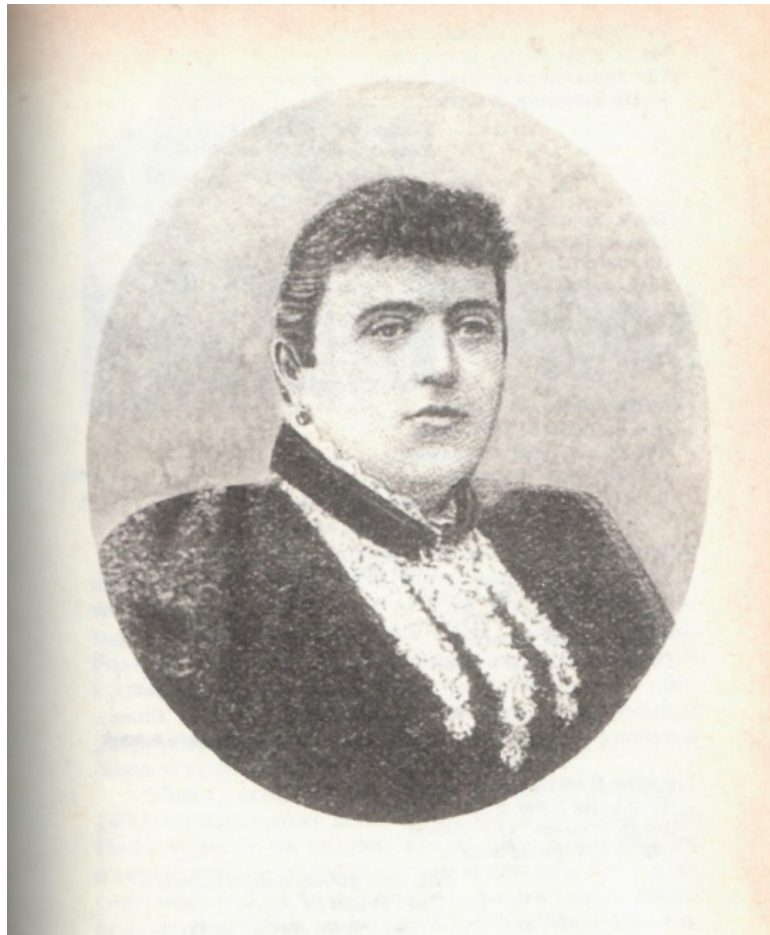
основоположник дитячої хірургії в Україні, професор кафедри дитячих хвороб Київського університету Василь Чернов. У 1895 році на базі лікарні відкрився перший у місті пологовий будинок. На той час в Олександрівській лікарні налічувалося 190 штатних ліжок і 63 резервних на випадок епідемій інфекційних хвороб. У 1901–1914 роках на базі ЦМКЛ відкрили два інфекційні (дитяче й доросле), гінекологічне, урологічне відділення.

На території лікарні на кошти відомого київського мецената Михайла Дегтярьова архітектор Ніколаєв звів православну Свято-Михайлівську церкву. Бані церкви опиралися на міцні стіни завтовшки понад два з половиною метри. У ній був різьблений дубовий іконостас, паркетна підлога, парове опалення, широкі гранітні сходи перед входом. Освячення храму відбулося 18 червня 1895 року.

У лівій прибудові в 1898 році поховали й самого Михайла Дегтярьова, який в останні роки життя був старостою храму. Із західного боку до церкви добудували для симетрії праву прибудову, а згодом – двоярусну кам'яну

дзвіницю. Водночас у храмі проводився капітальний ремонт із заміною дерев'яних підлогових балок металевими з облаштуванням навколо церкви дренажу. Усі роботи з розширення й ремонту було проведено за кошти вдови мецената *Єлизавети Дегтярьової*, яка померла 4 червня 1902 року та була похована у склепі під північною прибудовою храму.

Єлизавета Дегтярьова

На жаль, храм розграбували після жовтневого перевороту 1917 року, а в 1930 році його майже цілком зруйнували. Рештки фундаменту і цоколь храму знесли в 1980-х роках.

Відбудували церкву на початку 2000-х років.

З приходом більшовиків лікарню націоналізували та перейменували на 14-ту міську лікарню імені Жовтневої революції, а прості кияни називали її «Жовтневою». У 1937 році було зведено новий поліклінічний корпус. На початку 1941-го в лікарні було 13 спеціалізованих відділень, 88 лікарів та 1220 ліжок.

У роки Другої світової війни сотні лікарів вирішили працювати у військових шпиталях та на фронтах. Під час німецької окупації Києва Жовтневу тимчасово перейменували на Першу міську клінічну лікарню і виселили на вулицю Бульварно-Кудрявську, 25/27, де доти розташовувався Київський психоневрологічний інститут (нині Інститут травматології та ортопедії НАМН України), а корпуси Жовтневої лікарні зайняв німецький шпиталь. Після звільнення Києва лікарня повернулась у свої приміщення. Було відремонтовано пошкоджені корпуси, відновлено опалювальну, водогінну та каналізаційну

системи, а з 1946 року Жовтнева лікарня продовжила роботу в повному обсязі. Відкрилися нові відділення: онкоурологія, онкогінекологія, онкохірургія, онкогематологія; було започатковано операції зі створенням штучного стравоходу, описано поліомієліт та проказу.

У 1970-х роках почалася масштабна реконструкція лікарні, що тривала майже два десятиліття, у результаті чого заклад отримав нові корпуси та сучасне обладнання.

Після здобуття Україною незалежності лікарня зберегла свою репутацію провідного медичного закладу Києва. У 1991 році її назвали Київською міською клінічною лікарнею №14, через два роки – Центральною міською клінічною лікарнею, у 2007 році їй повернули офіційну назву – Олександрівська клінічна лікарня. 11 квітня 2024 року на пленарному засіданні Київської міської ради

Олександрівську клінічну лікарню перейменовано на *Свято-Михайлівську клінічну лікарню*.

Вона обіймає територію 13 га, на якій розміщено 13 корпусів, 32 клінічні та допоміжні відділення медичного закладу. Вони розташовані на чотирьох терасах, з'єднаних між собою дорогою-серпантином, парковими стежками та сходами. У комплексі лікарні збереглися корпуси, що є пам'ятками архітектури: дитячого нормального і шкіряно-венерологічного відділень (тепер Міський центр дерматовенерології), дитячого заразного (інфекційного) відділення (тепер аптека), гінекологічного та хірургічного відділення (тепер тут містяться Міський центр гінекологічної ендокринології та інші установи).

Сьогодні Свято-Михайлівська клінічна лікарня – це сучасний багатопрофільний медичний центр із багатою історією, який уже півтора століття лікує тисячі пацієнтів щороку.

У лютому 2020 року кардіохірурги Олександрівської лікарні вперше в Україні провели операцію з імплантації механічного серця (LVAD). На базі лікарні функціонують кафедри НМУ імені О. Богомольця та НМАПО імені П. Шупика, де працюють близько 100 науковців. Саме цей столичний медзаклад лікував ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС 1986 року, надавав допомогу пораненим активістам під час Революції Гідності. З перших днів широкомасштабної війни росії проти України лікарня надає медичну допомогу як військовим у лікуванні тяжких хвороб, так і пораненим, що потребують

складного високоспеціалізованого хірургічного втручання. Тут також проходять лікування і реабілітацію мирні українці, які постраждали від ворожих ракетних обстрілів.

Свято-Михайлівська клінічна лікарня пережила епохи імперії, революцій, воєн і радянської влади, і зберегла при цьому свою головну місію – надання якісної медичної допомоги. Щодня медики-професіонали рятують життя та повертають здоров'я тисячам українців.

Джерела та література

Ковалинский, В. 1995. Меценаты Киева, с. 139–160.

Меценати, революціонери та медики: як рятує життя Олександрівська лікарня. Історія Олександрівської клінічної лікарні. URL: https://projects.weekend.today/okl_hospital.

Олександрівська лікарня: як легендарна клініка врятувала мільйони киян. URL: <https://medconstructor.org/2022/12/27/oleksandrivska-likarnya-yak-legendarna-klinika-vryatuvava-miljoni-kiyan/>.

Приходько, О. М. Сторінки життя і діяльності Феофіла Гавриловича Яновського (До 150-річчя від дня народження Ф. Г. Яновського). URL: www.umj.com.ua/uk/publikatsia-3638-storinki-zhittya-i-diyalnosti-feofila-gavrilovicha-yanovskogo-do-150-richchya-vid-dnya-narodzhennya-f-g-yanovskogowww.umj.com.ua/uk/publikatsia-3638-storinki-zhittya-i-diyalnosti-feofila-gavrilovicha-yanovskogo-do-150-richchya-vid-dnya-narodzhennya-f-g-yanovskogo.

Панченко, О. Олександрівська лікарня. Тут допомагають. URL: <https://tykyiv.com/vulici/oleksandrivska-likarnia-tut-dopomagaiut-liudiam-vzhe-maizhe-150-rokiv/>.

Оксана Стець

*старша наукова співробітниця
науково-дослідного відділу виставкової роботи
Музею історії Десятинної церкви*